

25 сакавіка ў Магілёве

24 сакавіка ў грамадскім цэнтры "Кола" не занадта вялікай грама-

дой, але ў дужа цёплай, прыязнай атмасферы магілёўцы святкавалі чарговы Дзень Волі. Сустрэчу арганізавала Магілёўская гарадская суполка ТБМ на чале са старшынём Алегам Дзьячковым і Сяргеем Дымковым. Паэтычныя творы як свае асабістыя, так і класічныя, дэкламавалі Яўген Гарбачэўскі, Яўген Дудкін і Аляксей Карпенка, песнямі ўласнага аўтарства падзяліўся з прысут-

нымі магілёўскі бард Васіль Аўраменка. Не абышлося і без звычайна для магілёўцаў эрудыт-віктарыны. Свае гістарычна-аналітычныя развагі агучылі Міхась Булавацкі і Ігар Пушкін, нават паспела разгарэцца дыскусія. Сустрэча была падагульненая заўвагай аб выключнай важнасці ідэі беларускай незалежнасці, заяўленай 25 сакавіка 1918 года, важнасці яе для нашых продкаў, для нас саміх і для жыцця наступных беларускіх пакаленняў.

Аляксей Карпенка.

На здымках: 1. Гісторык Ігар Пушкін, 2. Выступае бард Васіль Аўраменка, 3. Выступае Міхась Булавацкі.

У красавіку гэтага года адзначаецца 150-годдзе з дня заснавання *Віленскай археаграфічнай камісіі*, таксама вядомай як *Віленская камісія для разбору і выдання старажытных актаў*. Да гэтай знамянальнай даты ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адкрылася выстава "*Гісторыя Беларусі ў дакументах*". На экспазіцыі прадстаўлены ўнікальныя матэрыялы, якія дапамагаюць асэнсаваць шмат-

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ Ў ДАКУМЕНТАХ Да 150-годдзя заснавання Віленскай археаграфічнай камісіі

гранную дзейнасць археаграфічнай камісіі.

Археаграфічная камісія працавала на працягу 1864-1915 гг. у Вільні. У розны час актыўнымі супрацоўнікамі ўстановы былі таленавітыя навуковыя і грамадскія дзеячы: П.А. Бяссонаў, Я.Ф. Галавацкі,

М.І. Гарбачэўскі, Ф.М. Дабранскі, Д.І. Даўгяла, Ю.Ф. Крачкоўскі і іншыя. Галоўнай задачай камісіі было выданне дакументаў аб гістарычнай спадчыне ВКЛ. Асновай для выдання шматтомнага збору сталі матэрыялы, якія захоўваліся ў Віленскім цэнтральным

архіве і іншых дзяржаўных устаноў. Дакументы адлюстроўвалі жыццё грамадства на тэрыторыі ваяводстваў і павеятаў, гарадоў і мястэчак, вёсак і шляхецкіх засценкаў Віленшчыны, Гарадзеншчыны, Ковеншчыны і Меншчыны.

Віленскай археаграфічнай камісіяй было складзена і выдадзена 49 тамоў, дзе змешчаны старажытныя акты да 1799 года ўключна. Прадстаўлены ў зборы матэрыялы даюць шырокае ўяўленне аб палітычным, адміністрацыйным і культурным жыцці грамадства на працягу доўгага часу. Як сведчаць даследчыкі, цікаvasць да апублікаваных дакументаў была не толькі на тэрыторыі нашых зямель, але і за яе межамі. І па сённяшні дзень выдадзеныя працы камісіі з'яўляюцца важнай крыніцай для вывучэння гісторыі, эканомікі, права, культуры Беларусі.

Выстава "Гісторыя Беларусі ў дакументах" будзе экспанавана ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь да 5 траўня 2014 г.

С.Д. Паўлавіцкая,
галоўны бібліятэкар
адрэдавала
старадрукаў і рэдкіх
выданняў.

нашых выпускнікоў адразу знаходзяць працу паводле спецыяльнасці

згодна з даследаваннем, праведзеным Эдвайзер Груп

УНІВЕРСІТЭТ ЛАЗАРСКАГА
ВУЧЫСЯ ПОСПЕХУ

www.lazarski.ru
tel.: +48 500 167 406
e-mail: belinfo@lazarski.edu.pl

Універсітэт Лазарскага, Рэспубліка Польшча, г.Варшава

"Народ мой самы юны і будучыня з ім"

У канцы сакавіка на сустрэчу з чытачамі бібліятэкі менскага касцёла св. Сымона і Алены і сябрамі Магілёўскага ТБМ завітаў Васіль Васільевіч Зуёнак. Паэт распавёў пра свой жыццёвы і творчы лёс, і пра чытаў вершы, прысвечаныя роднай старонцы.

Васіль Зуёнак нарадзіўся 3 чэрвеня 1935 у вёсцы Мачулішчы Крупскага раёна ў сялянскай сям'і. Ён скончыў Барысаўскае педвучылішча (1954), потым адзясненне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ. Узгадваючы пра

што яго кнігу "Нача" папрасіў перадаць з транспартным караблём на арбіту касманаўт Уладзімір Кавалёнак і чытаў вершы ў космасе. Верш пра хлеб вельмі крануў слухачоў.

Пачынаючы ад кніжкі "Вясёлы калаўрот" (1965), творы для дзяцей занялі значнае месца ў паэзіі В. Зуёнка - зборнікі паэзіі "Жылі-былі пад вадой" (1969), "Сонечныя клубочак" (1972), "Будзем сілы набірацца" (1974), "Шалка-ўсёвідзімка" (1983), "Хата, поўная гасцей" (1987), "Бадзірог", "Пальнічка, па бярэзнічку..."

У адным з артыкулаў разглядаецца пытанне наконт ужывання прыметнікаў драматычны, драматычны. Паводле назіранняў І. Лепшава, у навуковых працах, прысвечаных драматургіі, адны аўтары (С. Кавалёў) аддаюць перавагу прыметніку драматычны: драматычныя творы, драматычныя тэксты, драматычны зборнік, драматычная форма, драматычная словамастацтва, драматычны праект, драматычны дэбюты. Гэтыя формы ўжытыя ім у артыкуле "Найдзейсны праект пакалення: драматычны "Бум-Бам-Літа" (Дзяяслоў. 2013. № 3).

Другія навукоўцы (П. Васючэнка ў кнізе "Драматургія. Мінск: Навука і тэхніка, 1994) найчасцей ужываюць драматычны: драматычнае дзеянне, драматычная сітуацыя, драматычнае таварыства, драматычны сурток і інш. У спалучэнні ж са словам твор выкарыстоўваецца то драматычны, то драматычны. С. Лаўшук у манаграфіі "Сучасная беларуская драматургія" (Мінск: Навука і тэхніка, 1977) амаль ва ўсіх выпадках скарыстоўвае драматычны: драматычнае дзеянне, драматычныя казізі, драматычны канфлікт, драматычнае мастацтва і г.д. Што ж да драматычны, то гэты прыметнік ужываецца толькі двойчы: Драматычнае п'ямом М. Маткоўскага, драматычныя творы. У манаграфіі ж гэтага даследчыка "Станаўленне беларускай савецкай драматургіі" (Мінск: Навука і тэхніка, 1984) - наадварот: усюды толькі драматычны: драматычныя тэксты, драматычнае ўвасабленне і інш. Дарэчы, у кнізе С. Лаўшук "Гарызонты беларускай драматургіі" (Мінск: Беларуская навука, 2010) сустракаем з абодвума прыметнікамі драматычны і (радзеі) драматычны. Параўн.: драматычныя творы, драматычны задумкі, драматычная знаходка, драматычныя сцэнарыі, драматычная практыка, драматычная творчасць, драматычны дэют, драматычная дзея, драматычная традыцыя і інш. і драматычная частка відовішча, драматычныя творы, драматычныя эскізы-

Таксама В. Зуёнак аўтар кніг нарысаў і замалёвак "Любіць прыроду - любіць Радзіму" (1962), "Працай славіцца чалавек" (1963).

У творах усіх жанраў пісьменнік выяўляе сябе як лірык з эпічным светабачаннем: чуйна рэагуе на ўсе трывогі свету, аднак маштабнасць уд-прыманна быцця не захіляе ад яго адзінакавага, прыватнага. Мастаца нязнэнна прывабліваюць пытанні жыцця і смерці, маральнай чысціні асобы, узаемаадносін чалавека з прыродай, захавання нацыянальнай самабытнасці народа.

Перакладае з рускай, украінскай, балгарскай, польскай, славацкай, сербскай і інш. моў. Разам з Р. Барадулліным пераклаў кніжку вершаў У. Лунчука "Возера-Бульдозера" (1978). Вершы В. Зуёнка перакладаліся на англійскую, балгарскую, польскую, славацкую і інш. мовы. У 2010 годзе выйшла кніга яго выбраных твораў у серыі "Беларускі кнігазбор".

Літаратурныя крытыкі і мовазнаўцы адзначаюць фе-наменальны мастацкі дар паэта, дзякуючы якому ў яго радках спалучаецца сучаснасць і гісторыя, лірыка і эпас, міф і рэальнасць, імкненне да вечнага і фельетонная стракатасць звычайнай паўсядзённасці.

Госці сустрэчы былі ўзрушаны энергетыкай, бадзёрнасцю паэта пасляваеннага "філалагічнага" пакалення і ад усёй душы пажадалі яму здароўя і творчага плёну на доўгія гады.

Э. Дэвінская.

З КЛОПАТАМ ПРА НАДЗЁННАЕ

"Пошукі і роздум" (Гродна: "ЮрСаПрынт", 2014. - 152 с.) - так называецца чарговы зборнік артыкулаў знакамітага беларускага мовазнаўца І. Лепшава - прафесара Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, апублікаваных у 2013 годзе ў перыядычным друку (часопісах "Роднае слова", "Веснік ГрДУ", шэрагу навуковых выданняў, штотыднёвіках "Наша слова", "Краязнаўчая газета" і інш.).

У зборніку змешчаны актуальныя артыкулы, водгукі, абразкі (усяго 26) пераважна мовазнаўчай, радзей літаратурназнаўчай і гістарычнай тэматыкі.

У адным з артыкулаў разглядаецца пытанне наконт ужывання прыметнікаў драматычны, драматычны. Паводле назіранняў І. Лепшава, у навуковых працах, прысвечаных драматургіі, адны аўтары (С. Кавалёў) аддаюць перавагу прыметніку драматычны: драматычныя творы, драматычныя тэксты, драматычны зборнік, драматычная форма, драматычная словамастацтва, драматычны праект, драматычны дэюты. Гэтыя формы ўжытыя ім у артыкуле "Найдзейсны праект пакалення: драматычны "Бум-Бам-Літа" (Дзяяслоў. 2013. № 3).

Другія навукоўцы (П. Васючэнка ў кнізе "Драматургія. Мінск: Навука і тэхніка, 1994) найчасцей ужываюць драматычны: драматычнае дзеянне, драматычная сітуацыя, драматычнае таварыства, драматычны сурток і інш. У спалучэнні ж са словам твор выкарыстоўваецца то драматычны, то драматычны. С. Лаўшук у манаграфіі "Сучасная беларуская драматургія" (Мінск: Навука і тэхніка, 1977) амаль ва ўсіх выпадках скарыстоўвае драматычны: драматычнае дзеянне, драматычныя казізі, драматычны канфлікт, драматычнае мастацтва і г.д. Што ж да драматычны, то гэты прыметнік ужываецца толькі двойчы: Драматычнае п'ямом М. Маткоўскага, драматычныя творы. У манаграфіі ж гэтага даследчыка "Станаўленне беларускай савецкай драматургіі" (Мінск: Навука і тэхніка, 1984) - наадварот: усюды толькі драматычны: драматычныя тэксты, драматычнае ўвасабленне і інш. Дарэчы, у кнізе С. Лаўшук "Гарызонты беларускай драматургіі" (Мінск: Беларуская навука, 2010) сустракаем з абодвума прыметнікамі драматычны і (радзеі) драматычны. Параўн.: драматычныя творы, драматычны задумкі, драматычная знаходка, драматычныя сцэнарыі, драматычная практыка, драматычная творчасць, драматычны дэют, драматычная дзея, драматычная традыцыя і інш. і драматычная частка відовішча, драматычныя творы, драматычныя эскізы-

абразкі і інш. Такім чынам, азначэннем да слова твор выступае то драматычны (часцей), то драматычны.

У артыкулах Кандрата Крапіва пра тагачасную драматургію слова твор (творы) спалучаецца як з драматычны, так і з драматычны. З іншымі словамі ўжываецца драматычны: драматычнае дзеянне, драматычная прадукцыя, драматычны канфлікт.

У дачыненні да назоўніка твор абодва гэтыя прыметнікі скарыстоўваюцца як абсалютныя сінонімы і ў ТСБМ (т. 2, с. 194-195). Пры адсутнасці адзінства ва ўжыванні прыметнікаў драматычны, драматычны, І. Лепшава выказвае слушную прапанову: "Сёння ж пры выкарыстанні гэтых слоў у казках трэба крыху падумаць, у якіх кантэкстах раўназначна можна ўжываць або той прыметнік, або другі, а ў якіх - толькі драматычны ці толькі драматычны. У адным і тым жа артыкуле або кнізе варта карыстацца ў спалучэннях са словам твор аднастайна: ці толькі драматычны, ці толькі драматычны" (с. 50).

Аналізуючы акадэмічны "Слоўнік беларускай мовы" (Мінск: Беларуская навука, 2012), І. Лепшава не без падстаў лічыць, што неабходна было б абмежавацца адным варыянтам мачаха, зарыва і не змяшчаць іх варыянты як асобныя слоўніковыя артыкулы (мачыха, зарыва). Прапануецца падаваць не як асобны лексічны адзінкі, а як варыянты, напрыклад, такія словы, як загарадка, загарадка; заплеснець, запляснецць; завербаваны, завярбованы; заценены, зацэнены; погаласка, пагаласка; мышленне, мысленне. Як асобныя словы, а не варыянты неправільна, на думку вучонага, змешчаны іржаны, іржаны (а іржаны зусім няма).

Варта пазбавіцца дваякага напісання водар і водыр, водарны і водырны, якія ў СБМ-12 падаюцца як варыянты. На думку І. Лепшава, трэба аддаць перавагу першаму варыянту ў гэтых парах, г. зн. ужываць толькі словы з "а" пасля "д".

У гэтым жа слоўніку словахутчэй даецца з паметаў "прыслоўе". На канкрэтных прыкладах І. Лепшава паказвае, што ў нашай мове ёсць яшчэ аднохутчэй - аманімічнае мадальнае слова, якое ўжываецца толькі як пабочная адзінка са значэннем 'найбольш верагодна': Сітуацыя ўзята для ваенных часоў не выключная, а хутчэй, будзённа-простая (Д. Бугаёў).

На жаль, у СБМ-12 чамусьці "не хапіла" месца самабытным і так патрэбным ва ўзаемнах словам спадар, спадарыня, спадарства. Дарэчы, у акадэмічным "Плумацальным слоўніку беларускай мовы" (1996) ёсць цолае гняздо з каранем спадар-спадарыня, спадарства).

Пра гэтыя спрадвечна-беларускія словы Р. Барадуллі-

казаў: "Яны абсалютна арганічныя! Сваёй даўняй, паважлівым гучаннем проста цапаюць слых!" Нельга не пагадзіцца з прафесарам І. Лепшавым, што "на сутнасці, сёння слова спадар - адзіная форма ветлівасці і афіцыйнага звароту ці ўпамінання - пры прозвішчы, імені або званні асобы" (с. 54).

Дарэчы, у кнізе А. Каўруса "Словаклад: слоўнік адметнай лексікі", якая ў 2013 годзе выйшла ў "Выдавецкім доме "Звязда"", сустрэнемся з тыповымі для беларусаў сваямоўнымі формамі ветлівага і афіцыйнага звароту да грамадзян сваёй краіны. Гэта формы спадар: Вініуем Микола Іванавіча з юбілеем! Так і надалей, спадар Ермаловіч! (ЛіМ. 3.05.1991), спадарыня - жан. да спадар: Вядома, яна пакахала яго ад самага пачатку: пакахала свой адбытак не ў раўнадушным шкеле, як такога патрабавала спадарыня Хей, а ў Сярожаваў уважлівых вачах (Польмя. 2003. № 6), спадарства - спадары: Запрашаю, спадарства, заглянуць у жытло сучаснага выкладчыка інстытута (ЛіМ. 1.11.1991). Ёсць і прыметнік, утвораны ад спадар - спадароўскі: Мая яго [К. Дужа-Душэўскага] перакладаў была без ніякіх спадароўскіх дзівосаў - жывая, зразумелая, народная (М. Танк).

Няма ў СБМ-12 і такога шырокаўжывальнага сёння слова, як перадусім (сінонім да найперш).

Не трапілі ў слоўнік таксама шмат якія словы, змешчаныя А. Каўрусам на старонках часопіса "Роднае слова" цягам 1998-2005 гг. пад назовам "Словы без прапіскі: пазаслоўнікавая лексіка беларускай мовы" (каля 3000 слоў, якія "не трапілі ў вялікія акадэмічныя слоўнікі"). Як прыклад, у кнізе І. Лепшава прыводзіцца такія словы: дасканаліць ("удасканальваць"), журбаваць ("журыцца, сумаваць"), замезнік ("іншаземец, інашкраінец"), паспаліты ("звычайны, просты"), пошар ("сухі корм жывёле"), смутлівы ("журботны, маркотны"), фазэнда ("дача, лецішча").

І. Лепшава прыводзіць дзясяткі з сотняў нядаўна ўзніклых і сёння шырокаўжывальных слоў, якія па неведомых прычынах не падаюцца ў СБМ-12 (абмяжваемся толькі некаторымі): адрознасць, атрымоўваць, вялікідзень, зацемка, землятрус, манкурцтва, накірунак, напрыканцы, нататнік, параза, прыпавесць, суразмоўца, сярэднявечны, сярэднявечны, тэмсама, тэмтэйшы, узаемны, хваласпеў, хмарочос.

Не знойдзеш у названым вышэй слоўніку і такіх спрадвечных слоў, як ішэць-дзясць, біблізізм.

Трэба пагадзіцца з І. Лепшавым, што няма падстаў складальнікам СБМ-12 ва ўсіх выпадках узаконьваць напісанне ўсярэдзіне. Як адзначае мовазнаўца, "неяк рука не падываецца напісаць, напры-

клад, "ўсярэдзіне лета", "ўсярэдзіне сказа", бо тут сярэдзіна выразна ўспрымаецца як назоўнік, гэтак жа, як, скажам, у аналагічных прыкладах: у пачатку лета, у канцы лета, у пачатку сказа, у канцы сказа" (с. 59). І. Лепшава робіць адназначную выснову, якая з'яўляецца абгрунтаванай: "Няма прыназоўніка ўсярэдзіне. Ёсць назоўнік сярэдзіна і прыназоўнік у" (с. 59).

Упершыню ў беларускім мовазнаўстве І. Лепшава грунтоўна разгледзеў фразеалагізмы з некратызмамі - неўжывальнымі за межамі фразеалагізма словамі-кампанентамі. Паводле падлікаў вучонага, іх у беларускай мове больш як 320. Сярод слоў-некратызмаў вылучаюцца 6 груп, у тым ліку:

- а) устарэлыя словы (напр., даць пытлю [каму]) - 'правучыць' і 'напасці на кагон. з дакорам, з абвінавачваннем', дзе пыталі - даўней 'машына для пытлявання пшаніцы');
- б) дыялектныя (напр., зула асмаленая - праст. іран. 'зусім нічога не [атрымаць, зрабіць, дастанецца і пад.], дзе зула - вытанчана ці выразаная з дрэва моцная кулька-шарык, якую ў гульні ганялі ўдарамі палкі), "гулу звычайна абсмалявалі над агнём" (Ф. Янкоўскі); в) запазычаныя з іншых моў (напр., як піліл з канпель - 'зусім нечакана, знянацку, раптоўна [выскачыць, з'явіцца]', дзе польск. Filip - 'народная назва зайца').

Слушным з'яўляецца меркаванне І. Лепшава аб неמתэзагоднасці выкарыстання ў беларускай мове тэрміна фразема. Яго абгрунтаванне наступнае: "Калі б "фразема" прыжылася замест сталага тэрміна "фразеалагізм", то непазбежна ўзнікла б неабходнасць прывесці ў сістэму і іншыя тэрміны: ужо не "фразеалогія", а "фраземалогія", не "фразеаграфія", а "фраземаграфія", не "фразеалагічны", а "фраземалагічны" і г. д." (с. 91).

Матэрыялы, змешчаныя ў зборніку прафесара І. Лепшава, вызначаюцца актуальнасцю даследаванняў у іх праблем (пытанняў), кваліфікаваным іх разглядам і аргу-ментаванымі высновамі. Зборнік з цікавасцю і карысцю для сябе пачытаюць усё, хто неабавязкавы да беларускай мовы, як гісторыі і сучаснага стану.

Васіль Рагаўцоў.

А.А. Трусаў,

дацэнт, кандыдат гістарычных навук

БРАТЫ ТЫШКЕВІЧЫ - ЗАСНАВАЛЬНІКІ БЕЛАРУСКАЙ АРХЕАЛОГІІ І МУЗЕЯЗНАЎСТВА

У гэтым годзе мы адзначаем 200-я ўгодкі з дня нараджэння Яўстафія Тышкевіча, які са сваім старэйшым братам Канстанцінам заклаў асновы айчыннай археалогіі і музеязнаўства.

Старажытны беларускі род магнатаў Тышкевічаў мае трывалы праваслаўны карані. Як сведчаць гісторыкі XIX ст. у віленскай праваслаўнай царкве Святой Тройцы фундаатарам будаўніцтва якой быў гетман ВКЛ князь Канстанцін Астрожскі, знаходзілася багата аздобленая капліца з магільнямі магнатскага роду Тышкевічаў.

Пазней, Тышкевічы, як і іншыя беларускія магнаты сталі каталікамі, і іхнія ўладанні знаходзіліся ў розных частках ВКЛ, у асноўным на тэрыторыі сучаснай Беларусі і Літвы.

Браты Тышкевічы Канстанцін і Яўстафій нарадзіліся ў Лагойску, у маёнтку свайго бацькі Пія Тышкевіча, які таксама цікавіўся гісторыяй і археалогіяй.

Старэйшы брат Канстанцін скончыў у 1828 годзе Віленскі ўніверсітэт, потым быў на дзяржаўнай службе, а пазней вярнуўся ў Лагойск, дзе з малодшым братам ў 1842 годзе стварыў першы на Беларусі музей старажытнасцей, які мясціўся ў двух спецыяльных залах палаца Тышкевічаў у Лагойску. Усведамляючы важнасць лагойскага збору для развіцця навукі Канстанцін Тышкевіч ахвяраваў яго большую частку Віленскаму музею старажытнасцей, частка археалагічных знаходак была перададзена ў польскія музеі, у Кракаў і Варшаву. Некаторыя калекцыі трапілі ў распараджэнне Маскоўскага археалагічнага таварыства.

Ініцыятарам стварэння музея Віленскай археалагічнай камісіі быў малодшы брат Яўстафій, які ў 1848 годзе звярнуўся да віленскага генерал-губернатора з прапановай стварыць музей у Вільні на аснове яго прыватнай калекцыі. Пасля падтрымкі генерал-губернатора І.Т. Бібікава гэтую ідэю ўхваліў імператар Мікалай I і ў красавіку 1855 года ў зале публічных паседжанняў былога Віленскага ўніверсітэта музей быў урачыста адкрыты. Сам Тышкевіч лічыў, што ў музеі паказаны не мясцовыя помнікі старажытнасцяў, а менавіта "літоўска-рускія". Пад словамі "Віленскі музей" Тышкевіч разумее збор рэчаў, якія распаўсюджаны пра жыццё і дзейнасць "літоўска-рускага народа".

Даследчык музейнай справы Беларусі Аляксандр Гужалоўскі лічыць, што гэтыя выказванні Яўстафія Тышкевіча сведчаць аб першых спрабах нацыянальнай самаідэнтыфікацыі ў музейнай справе Беларусі.

Адкрыццё музея менавіта ў Вільні, былой сталіцы ВКЛ, было справай не выпадковай. Нават не глядзячы на часы русіфікацыі цягам XIX

ст., перабудову касцёлаў у праваслаўныя царквы, закрыццё ў 1832 г. Віленскага ўніверсітэта, горад становіцца для жыхароў былога ВКЛ сімвала мінулага характара страчанай дзяржавы. За Вільняй замацоўваецца статус святынні, помніка нацыянальнай культуры ў першую чаргу для гістарычных літвінаў, характэрным прадстаўніком якіх быў Адам Міцкевіч - удзельнік польскамоўнага літвінскага руху, што працягваўся да канца XIX - пачатку XX ст. З 1883 г. пачалося літоўскае (альбо летувіскае) адраджэнне, калі ва Усходняй Прусіі з'явілася іх першая газета "Auszra". Літоўская інтэлігенцыя таксама пачала прэтэндаваць на Вільню, як на сваю спрадвечную гістарычную спадчыну.

Пачынальнікам жа беларускага адраджэння лічаць Францішка Багушэвіча, які таксама жыў і працаваў у Вільні з 1884 да 1898 г. адвакатам у Акруговым судзе, што мясціўся ў былым палацы Тышкевічаў. Якраз на Віленскі перыяд жыцця прыпадае большая частка літаратурнай дзейнасці Багушэвіча.

Дзякуючы таму, што ў Вільні ў пачатку XX ст. дзейнічаюць разнастайныя беларускія грамадскія арганізацыі, выходзіць беларускія газеты і кнігі, горад становіцца сапраўды сталіцай для беларускага народа. Менавіта тут беларуская інтэлігенцыя пачынае працоўваць беларускую нацыянальную ідэю, для чаго быў распачаты пошук у нашай гісторыі агульнай нацыянальнай калектыўнай ідэі. Пospеху ў гэтым дасягнуў вядомы грамадскі дзеяч і пісьменнік Вацлаў Ластоўскі, які ў 1910 г. у Вільні напісаў і выдаў у друкарні Марціна Кухты асобнай кнігай "Гісторыю Беларусі", як гісторыю самастойнай краіны і народа. Ён першым сфармуляваў палажэнні аб беларускай дзяржаўнасці ў часы Полацкага княства і лічыў ВКЛ менавіта беларускай дзяржавай.

В. Ластоўскі адзначае, што навукоўцы Віленскага ўніверсітэта былі першымі даследчыкамі, якія пачалі цікавіцца гісторыяй і культурай беларускага народа і былі стваральнікамі польскамоўнай навуковай літаратуры аб беларусах. Вядома, Тышкевічы адносіліся да гэтых навукоўцаў. Не выпадкова, што ў фондах Беларускага музея імя Івана Луцкевіча, які дзейнічаў у Вільні з 1921 па 1944 гг. знаходзілася каля 200 экспанатаў з раскопак курганоў зробленых Яўстафіем Тышкевічам.

Доўгі час навуковая спадчына братаў Тышкевічаў у пасляваеннай беларускай савецкай археалогіі замоўчвалася і не ўводзілася ў навуковы ўжытак. Гэтаму спрыялі наступныя абставіны. Па-першае, Тышкевічы былі багатымі людзьмі яскравымі прадстаўнікамі варажжага класа эксплуатацыйнага каталікамі і большасць сваіх

прац друкавалі на польскай мове, марылі аб аднаўленні незалежнасці ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Таму сталінскія гісторыкі адносілі іх да польскіх паноў, якіх вельмі не любілі і іх спадчыну вывучаць не хацелі.

Гэтым напоўніцу скарысталіся нашы суседзі, палякі і літоўцы. Палякі спасылаліся на мову і веравызнанне даследчыкаў, а літоўцы на тое, што яны жылі на тэрыторыі былога ВКЛ і мелі ўласнасць, у тым ліку і на тэрыторыі будучай Літоўскай ССР. Тым болей, што стварылі ўнікальны музей у Вільні, якая ў 1939 г. стала Вільнюсам і сталіцай сучаснай Літвы.

Пасля Другой сусветнай вайны ў беларускай гістарычнай навуцы асабліва ў археалогіі і музеязнаўстве, а таксама ў гістарычным краязнаўстве навуковай спадчына братаў Тышкевічаў заняла належнае месца.

У 70-х гг. мінулага стагоддзя беларускія і рускія краязнаўцы і навукоўцы паступова вярнулі імёны братаў Тышкевічаў у спіс слаўных беларускіх археолагаў XIX ст.

Першай ластаўкай стаў артыкул мастака Савелія Акуліча, які ў 1971 г. надрукаваў артыкул "Музеі братаў Тышкевічаў". У сваёй працы С. Акуліч назваў братаў Тышкевічаў вядомымі археолагамі, фактычнымі заснавальнікамі беларускай навуковай археалогіі. Далей ён апісаў дзейнасць Лагойскага музея, створанага ім ў 1842 г. у сваім мураваным двухпавярховым палацы, збудаваным у стылі класіцызму ў 1814-1819 гг. у гістарычным цэнтры Лагойска на высокім маляўнічым беразе рэчкі Гайны.

Даследчык адзначаў, што менавіта на грунце Лагойскага музея Тышкевічы заснавалі Віленскі музей старажытнасцей. Далей ён наспрабавану прасачыць лёс лагойскіх і віленскіх экспанатаў у другой палове XIX-пачатку XX ст. і іх сённяшняе знаходжанне ў музеях Літвы, Расіі і Польшчы.

У 1981 г. беларускі этнограф Міхаіл Піліпенка надрукаваў падручнік для ВНУ "Этнаграфія Беларусі". У сваім падручніку М. Піліпенка адзначаў, што "у першай палове XIX ст. да этнаграфіі беларусаў узнікла цікавасць у вучоных, якія пісалі на польскай мове. Штат іх паходзіла з Беларусі. Яны мелі прагрэсіўныя погляды, разумелі сваю сувязь з беларускім народам і імат зрабілі для вывучэння яго культуры і побыту". Даследчык называе імёны З. Даленгі - Хадакоўскага, Яна Чачота і У. Сыракомлі, але сярод іх прозвішчаў братаў Тышкевічаў пакуль няма. Не згадалі імёны Тышкевічаў і аўтары акадэмічнага выдання "Этнаграфія Беларусі", якое пабачыла свет ў 1985 г.

Канчаткова вярнуў беларускую навуцы спадчыну Тышкевічаў у 80-х гг. мінулага

стагоддзя Генадзь Каханюўскі. Гэта быў унікальны чалавек, які здолеў аднавіць і ўзначаліць беларускі краязнаўчы рух, разгромлены і знішчаны сталіністамі ў 30-х гг. XX ст.

Г. Каханюўскі доўгі час узначальваў Менскі абласны краязнаўчы музей з сядзібай у Маладзечне, прыдаў для яго нямала каштоўных экспанатаў, падабраў супрацоўнікаў, адданых сваёй справе. У выніку безаблічна ўстанова ператварылася ў культурны асяродак, вядомы не толькі ў Маладзечне, не толькі ў вобласці, але і ва ўсёй Беларусі, стала адным з цэнтраў нава-тарскай музеязнаўчай думкі.

І потым, калі Г. Каханюўскі працаваў у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН Беларусі і ў Нацыянальным цэнтры імя Ф. Скарыны, ён працягваў займацца краязнаўствам, ўжо тэарэтычна асэнсоўваючы яго. Пісаў артыкулы і чытаў лекцыі па краязнаўству.

Г. Каханюўскі займаў у навуцы асобнае месца, працуючы на сумежжы многіх дысцыплін: гісторыі, краязнаўства, літаратуразнаўства, этнаграфіі, фальклору, мовазнаўства. Пра такую комплекснасць сведчаць яго кнігі.

Значную ўвагу Г. Каханюўскі звярнуў на дзейнасць братаў Тышкевічаў. Менавіта ён уключыў біяграфічныя даведкі пра іх у розныя энцыклапедыі і даведнікі, у тым ліку і ў энцыклапедыю "Этнаграфія Беларусі".

Адной з лепшых працаў Г. Каханюўскага з'яўляецца яго манаграфія "Археалогія і гістарычнае краязнаўства Беларусі ў XVI - XIX стст.", што выйшла ў свет у 1984 г., яшчэ да пачатку "перабудовы". У кнізе ён падрабязна спыніўся на дзейнасці братаў Тышкевічаў і прысвечуў ім некалькі старонак навуковага тэксту.

Аналізуючы дзейнасць Я. Тышкевіча, Г. Каханюўскі вызначыў яго ролю ў станаўленні археалагічнай навукі ў Беларусі. Ён адзначае, што Я. Тышкевіч першым выказаў думку, што з прыняццем хрысціянства курганны пахавальны абрад паступова знікае. Заўважыў Г. Каханюўскі і тое, што Я. Тышкевіч лічыў, што эпоха бронзы папярэднічала эпосе жалеза. Я. Тышкевіч вызначыў адным з першых і асноўную этнічную прыкмету крывічоў - адпаведныя жаночыя скроневыя колцы. Я. Тышкевіч упершыню даў дэталёвае апісанне каменных прыладаў працы і асабліва каменных сякераў. Г. Каханюўскі адзначае, што праца Я. Тышкевіча "Апісанне Барысаўскага павета" выклікала

Віленскі музей старажытнасцей

ўвагу пазнейшых даследчыкаў беларускай этнаграфіі і фальклору.

Апавядаючы пра ўклад Канстанціна Тышкевіча ў беларускую археалогію Г. Каханюўскі адзначае яго наступныя заслугі: "К. Тышкевіч пацвердзіў, што каменныя сякеры спачатку былі прыладамі працы, а потым рытуальнымі рэчамі падчас пахавання".

К. Тышкевіч паклаў пачатак вывучэнню старажытных беларускіх гарадоў і замкаў. Ён упершыню стаў складаць тапаграфічныя планы беларускіх замкаў і гарадзішчаў. Таксама братаў Тышкевічы вялі палявыя дзённікі археалагічных раскопак. Не згубіла свайго навуковага значэння і ўнікальная манаграфія К. Тышкевіча "Вілія і яе берагі".

Значную ролю ў вывучэнні беларускай археалогіі XIX ст. адыграў і маскоўскі археолаг Леанід Аляксееў, які шмат гадоў праводзіў раскопкі на тэрыторыі этнаграфічнай Беларусі і выдаў дзве ўнікальныя манаграфіі, прысвечаныя Полацкай і Смаленскай землям.

Шмат гадоў працаваў Л. Аляксееў і ў маскоўскіх архівах. Самай цікавай працай даследчыка, прысвечанай гістарыяграфіі і гісторыі беларускай археалогіі з'яўляюцца манаграфія "Археалогія і краеведне Беларусі XVI в. - 30-е годы XX в.". У гэтай кнізе ёсць параграф "Браты Тышкевічы" і раздзел "Разгром Віленскага музея і Археалагічнай камісіі (1865 г.)".

Л. Аляксееў піша, што К. Тышкевіч быў першым археолагам у Расійскай Імперыі, які звярнуў увагу на ганчарныя клеймы курганных гаршкоў. Л. Аляксееў, як і Г. Каханюўскі лічыў, што Я. Тышкевіч заклаў падваліны беларускай навуковай археалогіі. Пры гэтым ён спасылалася на сведчанне археолага А. Кіржора, які пісаў у 1856 г., што "гонар пазову да жыцця літоўскай археалогіі належыць Я.П. Тышкевічу", які ў 1837 г. раскапаў першы курган. Менавіта Я. Тышкевіч, яшчэ ў 1851 г. задумаў стварыць Віленскі му-

зей старажытнасцей і Археалагічную камісію пры ім.

Цікавя звесткі сабраў Л. Аляксееў пра ліквідацыю Віленскага музея па загаду М. Мураўёва. М. Мураўёў абвінаваціў Я. Тышкевіча ў прапагандзе польскасці, на што той адказаў, што хацеў адлюстраваць у музеі "старажытнасці не польскія, а мясцовыя, гэта значыць літоўска-рускія". Такім чынам мы маем мясцовага патрыёта, "літвіна", а не паляка. Л. Аляксееў таксама надрукаваў некалькі лістоў Я. Тышкевіча, напісаныя незадоўга да сваёй смерці.

Роллю К. Тышкевіча ў развіцці музейнай справы ў Беларусі адзначае таксама і А.А. Гужалоўскі. Ён піша, што ў Лагойску на працягу 30-60-х гг. XIX ст. ішла напружаная музейная праца. Падрабязна апісвае А. Гужалоўскі і Віленскі музей старажытнасцей. Ён цытуе наступныя словы Я. Тышкевіча: "Пад словамі "Віленскі музей" я разумее і разумею збор рэчаў, які б, як у люстэрку, даваў адбітак жыцця і дзеяння літоўска-рускага народа на кожным з этапаў яго існавання". У апошнім энцыклапедычным выданні "Археалогія Беларусі" Тышкевічам прысвечаны грунтоўныя артыкулы.

Дзякуючы намаганням студэнтаў і выкладчыкаў кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў адкрыта мемуарыяльная аўдыторыя імя братаў Тышкевічаў з адпаведнай экспазіцыяй. У гэтым годзе з нагоды 200-годдзя Я. Тышкевіча выдавецкі цэнтр "Марка" РУП "Белпошта" мяркуе выпусціць мастацкі канверт з серыі "Вядомыя асобы Беларусі".

У Менску ў мікраараёне "Міхалова-2" з'явіцца вуліца братаў Тышкевічаў.

У выніку намаганняў беларускіх даследчыкаў навуковай спадчына братаў Тышкевічаў была грунтоўна даследавана і стала складовай часткай беларускай археалогіі, этнаграфіі і музеязнаўства.

У народнай песні жыве родная мова на Піншчыне

Крыху раней наша газета распачала аповед пра тое, дзе на Піншчыне жыве родная мова. У гэты раз я прыняў удзел у двух мерапрыемствах, якія праводзіліся аддзелам культуры райвыканкама.

Ужо працягла час аддзел культуры праводзіць справаздачы ўстаноў культуры перад насельніцтвам. Так склалася, што ў гэты дзень, калі павінна быць справаздача работніку культуры сельсаветаў у в. Бобрык, адбылася мая сустрэча з загадчыцай аддзела ідэалогіі, культуры і моладзі Людмілай Галавач, якая настойліва запрашала паглядзець справаздачу работнікаў клуба і бібліятэкі. Я згадзіўся. І вось што я ўбачыў і пачуў.

Пра негатыўныя пытанні я апаўдаць тут не буду, бо гэта адразу пасля справаздачы зрабіла сама Людміла Васільеўна. Мяне цікавіла прысутнасць нацыянальнай мовы беларусаў у рабоце культуры. Пра лепшае распавяду. Бібліятэкаркі з Дабраслаўкі, Пласкінь і Ліпнікі (Алена Кулеш, Алена Міхалевіч і Наталія Шляжка) паказалі літмантаж, які звязалі з 65-гадовым юбілеем паэтэсы Яўгеніі Янішчыц і з святам роднай мовы. Кароценькая справаздача, але па-беларуску і на надзённыя тэмы.

Заслугоўвае ўвагі той факт, які мяне вельмі здзівіў і абнадзеіў. Дабраслаўскі сельскі клуб прадставіў на справаздачу, хоць і нешматлікі, але добры, новы, малады калектыў, які выканаў некалькі беларускіх песняў. Кіруюць гэтым цікавым калектывам Сухаверхая Тацяна і Быковіч Жанна.

Новы калектыў у складзе: Наварыч Галіны, Ладыга Алы, Сухаверхай Марыі, Завадскай Наталлі і Старык Алы выканалі беларускія народныя песні "Вёсачка", "Шумяць вербы", "Паехала Гандзя ў лес", "Біла мяне маці" і інш.

Другога сакавіка ў раёне адсвяткавалі народнае свята "Провады зімы", ці "Масленіца". У г.п. Лагішын з'ехаліся госці з Парэцкага, Мерчыцкага, Ставоцкага, Валішчанскага і Лышчанскага сельсаветаў.

На імправазаную сцэну (ганак Дома культуры) выходзілі многія калектывы мастацкай самадзейнасці з вёсак Ставок, Парэчча, Валішча, г.п. Лагішын. Сёння качу зрабіць паведамленне пра два калектывы. Самадзейны калектыў "Стаўляначка" прадстаўлялі Кахновіч Марыя, Пахальчук Марыя, Яскевіч Ніна, Піскун Ірына і Козел Дзмітры. Яны праспявалі "Прывітальную", "Грымата", "Каля рэчкі", "Малада" ды інш. Акампанавалі Стэльмах Аляксандр і Навальвіч Уладзімір.

Маю ўвагу звярнуў на

Ансамбль даўнейшай народнай песні з в. Парэчча

Мастацкі гурт "Стаўляначка" з в. Ставок

Клектыў спявачак з в. Дабраслаўкі

сябе калектыў "Парачаначка" пад кіраўніцтвам Вольгі Кандрацюк. Спявачкі з Парэчча праспявалі "Стаць гара высокая", "Іванка", "Вярба", "Пірагі" і прывітальную "Ад Парэцкага роднага краю".

А вось і спявачкі: Жук Марыя, Трушко Антаніна, Галета Алена (дырэктар ДК), Башчук Ніна, Сахарук Ірына, Бахур Вольга, Башчук Галіна,

Вакульчук Святлана. Спявалі самадзейныя спявачкі пад акампанемент Вольгі Кандрацюк.

Трэба дадаць, што беларускае слова гучала на свяце мала. І гэта народнае свята рабіла нейкім чужым, не беларускім.

Уладзімір Гук,
старшыня ТБМ
Пінскага раёна.

Дабрыня Раісы Раманчук

"Дабрыня". Так завецца чацвёртая па ліку паэтычная кніга Раісы Раманчук, якая спачатку рабіла кухарам у адным з Баранавіцкіх дзіцячых садкоў, а потым да пенсіі працавала ў цяжкіх умовах на Баранавіцкім баваўняным камбінаце, на якім зарабіла шмат прафесійных нявылечных хвароб. Нарадзіла і выхавала разам з мужам трох дзетак і ўжо мае чацвёрта ўнукаў. Вучылася, працавала і ўвесь свой век жыла і жыве ў суладзі, у гармоніі з сапраўдным беларускім словам. Усе яе выданні, а гэта "Снежка ў дзіцінства", "Рамонкавы ранак", "Звон верасовы" і "Дабрыня" напісаны на чысцоткай, крынічнай, радаснай беларускай мове.

Спецыяльна не выбіраў, а проста так, выпадкова адкрыў адну са старонак "Дабрыні", каб працытаваць без усялякіх каментароў твор аўтаркі, каб вы ўсе, дарагія чытачы "НС", адчулі гукі і жыццё нашай зямліцы:

Зернейка ў зямельку ўпала.
- І прапала?
- Не прапала!
Уваскрэсла. Ажыло
І росток жывы дало.

Кропелька ў зямельку ўпала.
- І прапала?!
- Не прапала!
Наталія той росток,
Набірае моц лісток.

Промнік сонца ўсміхнецца,
Да раслінкі дакранецца,
Зацітуць, запахнуць кветкі,
Закалосяцца палеткі.

Каб суаднесці назву дзіцячай калярова ілюстраванай кніжачкі на 52 старонках Раісы Раманчук са значэннем слова "дабрыня", то разгарнуў "Глумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы", а ў ім яно тое, што і *дабрата - спагадлівасць, душэўная прыхільнасць да людзей, імкненне рабіць усё добрае для іншых*, а ў другім сэнсе - *яшчэ раскоша, характэрна, любата!* То можна прама сказаць і напісаць, адзначыць, што ўсе гэтыя якасці глыбока сядзяць у сэрцы, душы паэтэсы і надаюць асаблівую прыгажосць, увагу, павагу і самой Раісе Раманчук, і яе паэзіі.

Не забыла ў сваёй "Дабрыні" паэтэса і пра сваю горыч, вынішчэнне роднага ў вершы "Беларуская мова":

Куды ні паедзь, у якую краіну -
Народ сваёй мовы ніколі не кіне.
А мы, беларусы - і крывёдна, і горка -
Цалкам забыліся мову, гаворку.
Дзяды нашы, прадзеды тут пажывалі,

Крывёю і потам зямлю палівалі,
У бядзе і ў радасці чуліся словы
Роднай сваёй, беларускае мовы.
Цяпер беларусы цураюцца мовы,
У іншых гучаннях нашэптваюць словы.
Дзе вы?
Адгукніцеся, любячы словы,
Пяшчотнай маёй беларускае мовы.

Колькі б я не прысутнічаў на яе творчых сустрэчах з дзеткамі, то столькі ж разоў было такое адчуванне, што з першых гукаў яе вершаваных, яна нясе гэтую магнетычную чысціню паэзіі да іх, як да сваіх уласных сяброў! Таму доўга-доўга яны не адпускаюць яе ад сябе, а некаторыя нават падбгаюць, каб паглядзіць сваю гасцю, а частка з іх набіраецца сілаў, храбрасці і працягваюць, як з роднай мамай, гэты жывы клубочак яднання вечнага нашага прыгожага рыфмаванага пісьменства.

А зараз яшчэ некалькі слоў пра мастака слова. Раіса Міхайлаўна Раманчук (дзявочае прозвішча Шымко) нарадзілася ў в. Лігараўшчына (на хутары) на дзівоснай, цудадзейнай Карэліцкай зямлі 20.04.1957 г., скончыла славуцкую Варанчанскую школу. У г. Баранавічах вучылася ў вучылішчы і тэхнікуме, першыя свае вершы апублікавала вучаніцай у Карэліцкай раённай газеце "Польмя", з ёй трымае моцную сувязь і сёння.

Мне ў сувязі з паэтычнымі крокамі аўтаркі ўспамінаецца далёкі 1988 год, калі падчас службы на Далёкі Усход прыйшла з Менска газета "Знамя юнаці" ад 2 верасня, а ў ёй С. Райкіна ў сваім артыкуле "І след у душы оставит "Лири" адзначае сярод іншых чальцоў літаб'яднання "Ліра" г. Баранавічаў тады мне невядомую Раісу Раманчук як цікавую паэтку. Было ёй тады 26 год, але журналістка не прайшла мімаходзь, каб не заўважыць гэтую прамяністую Асобу Пяра! Дадам, што з таго часу, тая газета дасюль захоўваецца ў маім архіве.

Застаецца дадаць, што мы вітаем паэтэсу Раісу Раманчук з яе самахварным, самаданым служэннем на ралі беларускай мовы і літаратуры, ганарымся ёю. Пры ўсім гэтым адзначаем, што ўсе беларускія кнігі паэтэсы пабачылі свет на яе ўласныя грошы, заробленыя потым і мазаллямі, што "Дабрыня" адрэкавана ў Смаленску - першай сталіцы БССР - у выдавецтве "Наапрэс" у 2014 годзе, тыражом 300 экз. І завяршаем свае нататкі яе маленькім вершам "Любы край":

А водар струменіць з вядзерца суніцамі,
Аж крукам чамусьці ідзе галава.
Вясны, палявы, увесь усеян крыніцамі -
Мой край беларускі, цябе лепш няма.

Міхась Узынскі,
г. Баранавічы.

Абсталёўваем кватэру па-беларуску

Змяніць лямпачку ў жырандолі? Прапыласосіць дыван? Папраць фіранкі? Прыборка кватэры можа стаць займальным адукацыйным мерапрыемствам! Новая паштоўка з серыі "Не маўчы па-беларуску" ад кампаніі "Будзьма!" раскажа, як гучаць па-беларуску простыя побытавыя рэчы вакол нас.

Шукайце паштоўкі серыі на стэндах FlyCards!
Не маўчыце па-беларуску!

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.
<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 7.04.2014 г. у 10.00. Замова № 1341.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5600 руб., 3 мес. - 16800 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by